

ređenih postupaka prilikom interpretacije rezultata. Zbog navedenih razloga knjiga će biti koristan priručnik i udžbenik neovisno o daljnjem razvoju novih istraživačkih tehnika u metodologiji društvenih znanosti. Neupitno je i kako je Vesna Lamza Posavec uspjela postići ono što je možda najteže realizirati prilikom pisanja knjiga s područja istraživačke metodologije – da se kroz jednostavnost razlaganja uspješno i lako shvatljivo objašnjava vrlo zahtjevan sadržaj. Navedena jednostavnost i jasnoća prezentacije zahtjevnoga gradiva možda je i najveća vrijednost ove knjige kada se uspoređuje sa sličnim metodološkim udžbenicima i priručnicima, a to je ujedno i razlog zbog kojeg će za knjigom posezati ne samo studenti svih razina studija nego i znanstvenici s višegodišnjim istraživačkim iskustvom.

Ivan Balabanić

<https://doi.org/10.5559/di.30.3.10>

**Sanja Tatalović
Vorkapić
PSIHOLOGIJA
PRIVRŽENOSTI
I PRILAGODBA
U Dječjem vrtiću
Psihologija dobrobiti
djece vol. 1.**

Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet, Rijeka, 2020., 277 str.

U izdanju Sveučilišta u Rijeci u svibnju 2020., objavljena je monografija "Psihologija privrženosti i prilagodba u dječjem vrtiću – Psihologija dobrobiti djece vol. 1"

urednice izv. prof. dr. sc. Sanje Tatalović Vorkapić. Ova je monografija jedinstven i sveobuhvatan prikaz vrlo interesantne i relevantne teme, od posebnoga značenja jer se radi o slabo istraženom području u našoj zemlji, o kojemu postoji osjetan manjak znanstveno-stručne literature. U knjizi je detaljno razrađen teorijski dio razvoja privrženosti i predstavljeni su rezultati provedenih istraživanja vezanih uz organizaciju prijelaza i prilagodbe djece u jaslicama i vrtićima. Na taj se način nastojalo povezati znanost i praksa, odnosno nastojalo se upozoriti na realne mogućnosti organizacije prakse koja je utemeljena na znanstvenim dokazima.

Monografija se sastoji od 9 temeljnih poglavlja te pripadajućega predgovora, dok su na kraju knjige, uz sažetak, kazalo pojmova i kazalo autora, dostupne informacije o recenzentima i autorima. Potaknuti, između ostalog, činjenicom da je razvoj sigurne privrženosti od ključne važnosti za optimalan psihološki razvoj djece, kao i potom za optimalno psihološko funkcioniranje odraslih, autori ističu važnost čimbenika koji na taj razvoj utječu. S obzirom na to da je razvoj privrženosti gotovo u cijelosti pod utjecajem okoline – roditelji, a potom odgajatelji – za dijete su to važne odrasle osobe koje su ključne u razvoju njihove sigurne privrženosti, odgovorne za osiguranje optimalnih psiholoških uvjeta za njihov razvoj. U kontekstu procesa prijelaza i prilagodbe u jaslicama/vrtiću, u situaciji koja je neminovno izazovna i najčešće stresno razdoblje u životu cijele obitelji, navedene činjenice još više dobivaju na važnosti. Budući da se odgojno-obrazovni rad, ističu autori, temelji na kvaliteti odnosa, povezivanju, a potom i razvoju privrženosti između djeteta i odgajatelja, kroz cijelu se knjigu proteže temeljno istraživačko pitanje: "Kakva bi organizacija odgojno-obrazovne prakse trebala biti, a da osigura optimalne psihološke uvjete za razvoj sigurne privrženosti?" U tom se smislu ova monografija u svojoj biti bavi propitkivanjem postojeće organizacije odgojno-obrazovna rada s

djecom tijekom prijelaza i prilagodbe, ističući potom mogućnosti i načine njezina unapređenja, a s ciljem ostvarenja najviše razine dobrobiti djece.

U uvodnom dijelu predstavljene su temeljni pojmovi koji čine okosnicu ove knjige, a to su značajna 4P – *privrženost, prijelaz, prilagodba i povezivanje*. Kako bi pristup navedenoj tematici bio što cjelovitiji i sustavniji, a imajući na umu holistički pristup u proučavanju razvoja djeteta, svaki je koncept najprije definiran i opisan zasebno, a potom je analiziran i njihov međusobni odnos. Time se pridonijelo razumijevanju složenosti navedenih koncepata i njihova utjecaja na cjelokupan optimalan psihološki razvoj djeteta predškolske dobi.

Drugo poglavlje bavi se iscrpnom razradbom i promišljanjem teorijskoga i empirijskoga pristupa privrženosti. Privrženost se definira kao relativno trajna emocionalna veza sa snažnim efektom na psihološko funkcioniranje tijekom cijeloga života. S obzirom na to da razvoj privrženosti u dječjoj dobi uvelike određuje mentalno zdravlje kasnije u životu odraslih ljudi, autorica naglašava važnost osiguranja njezine dobrobiti od samoga rođenja djeteta. Polazeći od teorije privrženosti koju su razvili Bowlby i Ainsworth 1950-ih godina, autorica analizira ponašajni sustav privrženosti, faze razvoja i stilove privrženosti, ulogu figure privrženosti, odrednice privrženosti i njezinu neurološku osnovu te važnost privrženosti kod polaska djeteta u jaslice ili vrtić. Ističe pritom da postoje četiri stila privrženosti s obzirom na individualne razlike u kvaliteti privrženosti, a koji utječu na psihološko funkcioniranje djece i mladih.

Sljedeća dva poglavlja, treće i četvrto, pružaju detaljan prikaz provedenog

empirijskog istraživanja o percepciji odgajatelja dječjih vrtića u Primorsko-goranskoj županiji, vezano uz organizaciju procesa prilagodbe djece u dječjim vrtićima u kojima su zaposleni. Na temelju spoznaja suvremene znanosti autori navode da postoji cijeli niz čimbenika i njihovih međudnosa koji su važni za ishod prilagodbe. Kao tri ključna čimbenika ističu se značajke ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, karakteristike roditelja i njihove stresne reakcije te značajke odgajatelja. S obzirom na važnost ishoda prilagodbe, njezin posredni utjecaj na daljnji razvoj privrženosti djeteta, te u konačnici na njegov cjelokupni psihički razvoj i mentalno zdravlje, može se zaključiti da je način organizacije prilagodbe djece u vrtiću od izvanredne važnosti. S tim na umu, osnovni cilj istraživanja bio je ispitati stavove odgajatelja o organizaciji prilagodbe u ustanovi za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, kako bi se na taj način analizirali oni čimbenici vezani za metode i načine rada dječjega vrtića. U istraživanju se rabila kombinacija kvantitativne i kvalitativne metodologije, kako bi se dobio što bolji i cjelovitiji uvid u istraživanu tematiku.

Treće poglavlje bavi se kvantitativnom analizom perspektive odgajatelja o organizaciji prijelaza i prilagodbe djece, a pritom je obuhvaćeno 160 odgajatelja zaposlenih u 12 ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje u Primorsko-goranskoj županiji. Rezultati istraživanja pokazali su da se u svim ustanovama koje su sudjelovale u istraživanju provodi neki oblik i organizacija adaptacije djece na jaslice, odnosno vrtić, no isto tako da se oni razlikuju s obzirom na praksu koju provode. Ono što se može uočiti, a potvrđeno je i suvremenim istraživanjima, jest da se najveći broj odgajatelja uključenih u istraživanje služi individualiziranim pristupom u radu s djecom u procesu prilagodbe. Uz slaganje o važnosti individualiziranoga pristupa djetetu, najveća se slaganja odnose na fleksibilnost i postupnost te na suradnju s roditeljima. Ističe se zna-

čenje međusobnih odnosa svih odraslih u životu djeteta za efekt na ishode prilagodbe – odnosi roditelja s djetetom, djeteta s odgajateljem, odnos odgajatelja i roditelja te odnosi među djecom.

Četvrto poglavlje ove monografije veže se uz prethodno, jer dijele isti cilj, no ovo poglavlje bavi se kvalitativnom analizom i prikazom utvrđenih rezultata. Iz ove se analize može zaključiti da, kao i u prethodnom poglavlju, postoje i slične i različite prakse tijekom adaptacije djece. Primjerice, suradnja s roditeljima prisutna je svugdje, no postoje različite upute i organizacija same suradnje. Različite su i pripreme odgajatelja za adaptaciju, kao i njihova percepcija vlastite uloge u tom procesu. Jasno je istaknut i najveći nedostatak u praksi, a odnosi se na radne uvjete, odnosno nedovoljan broj stručnih suradnika, dok se kao drugi nedostatak navodi nerazmjer u broju djece i odgajatelja – upisani broj djece prevelik je u odnosu na broj odgajatelja. U konačnici, na temelju provedenog istraživanja, autori zaključnim razmatranjem ističu nužnost osiguranja profesionalne podrške odgajateljima tijekom adaptacije te primjenu primjera dobre prakse nakon što se oni utvrde.

Teorijski okvir istraživanja opisanog u petom poglavlju proizlazi iz teorije privrženosti prethodno detaljno razrađene u drugom poglavlju knjige. Polazak djeteta u vrtić predstavlja velik izazov i stres za cijelu obitelj, jer je to najčešće prvo odvajanje djeteta od roditelja, a ulaskom u odgojno-obrazovnu ustanovu odgajatelj postaje, uz roditelje, djetetova najvažnija odrasla osoba. Stoga je neizmjereno važno da odgajatelj pruži djetetu kvalitetnu podršku, zaštitu i utjehu. Da bi to mogao, ističu autorice ovoga poglavlja, nužno je da on prvo prepozna i adekvatno reagira na

djetetova svakodnevna ponašanja, a koja su rezultat njegovih ranijih odnosa, te u skladu s tim djetetu pruži kvalitetno iskustvo, pogotovo za onu djecu kod kojih prepoznaju da kod kuće imaju nižu kvalitetu brige. Cilj ovog istraživanja bio je stoga analizirati ponašanja privrženosti kod djece rane i predškolske dobi, u odnosu na njihovu dob i spol. Procjenjivači, odnosno opažači, bili su odgajatelji, njih 160 iz Primorsko-goranske županije. Odgajatelji su procjenjivali ponašanja privrženosti na 4 dimenzije u okviru Skale za procjenu ponašanja privrženosti djece rane i predškolske dobi. Ukupno je procijenjeno 320 djece od 1 do 6 godina, a procjene najvećega broja djece (u rasponu od 220 do 288) očekivano upućuju na sigurne obrasce privrženosti. Iako nije utvrđena značajna razlika u ponašanju privrženosti s obzirom na dob, spolne su se razlike pokazale značajnima – dječaci su pokazali značajno nesigurniju privrženost od djevojčica, a djevojčice značajno negativnija ponašanja od dječaka.

Kvaliteta privrženosti djece rane i predškolske dobi roditelju (skrbniku) u fazi prilagodbe na jaslice ispituje se u istraživanju prikazanom u šestom poglavlju monografije. Istraživanje se provodilo u Sesvetama na uzorku od 70 djece, tako da su odgajatelji promatrali, a potom i procjenjivali, ponašanje djece prvih mjesec dana njihova boravka u jaslucama. U istraživanju je poslužila Ljestvica za procjenu privrženosti djece rane dobi u fazi prilagodbe na jaslice, autorica Tatalović Vorkapić, Čargonja-Pregelj i Mihić (2015), koja se pokazala vrlo korisnom za budući rad odgajatelja jer uvelike olakšava planiranje svakodnevnoga rada odgajatelja i pomaže mu u procjeni ponašanja djece kako bi njihov razvoj tekao u smjeru sigurne privrženosti. S obzirom na osnovni cilj istraživanja, utvrđeno je da postoji značajna razlika u kvaliteti privrženosti između djece čija je adaptacija protekla zadovoljavajuće i bez poteškoća i one kod kojih to nije bilo tako. Time se jasno potvrđuje utjecaj što ga roditelji/primarni skrbnici ima

ju na razvoj sigurne privrženosti djeteta od početka njegova života, što ide u prilog tomu da je razvoj privrženosti gotovo potpuno određen utjecajem okoline.

Sedmo poglavlje prikazuje primjer dobre prakse iz Novog Sada – vrtića kao sigurne baze, utemeljenog na suvremenim konceptima teorije privrženosti, kao i na znanstvenim dokazima o njezinu značenju. Autorica predstavlja model tranzicije koji prije svega naglašava važnost kvalitetnih odnosa s djetetom i oko djeteta, a kao ključni elementi takva odnosa izdvajaju se, iz perspektive djeteta, doživljaj sigurnosti, brige i podrške. Iz perspektive odraslog, s druge strane, ističu se visoka senzitivnost i usmjerenost na potrebe djeteta. Glavni elementi modela "Vrtić kao sigurna baza" kroz ovo su poglavlje sistematično obrađeni kroz pitanja koja su činila okosnicu koraka u njegovu razvoju, a potkrijepljeni su brojnim primjerima iz prakse. Spomenuta ključna pitanja na kojima se temeljio razvoj modela uključuju pitanja o adaptaciji, odnosno o samom uključivanju djeteta u vrtić, pitanja o onome što pretходи razvoju odnosa odgajatelja i djeteta te kakva je priroda njihova odnosa, kao i pitanja o tome kako podržati razvoj kvalitetnog odnosa odgajatelj-dijete i odgajatelj-obitelj.

Nadalje, u osmom poglavlju monografije govori se o prilagodbi s organizacijskog i zakonodavnog aspekta u Republici Hrvatskoj. Autori naglašavaju da, budući da u našoj zemlji ne postoje jasno definirani koncepti prijelaza i prilagodbe unutar relevantnih nacionalnih dokumenata, u hrvatskim se vrtićima znatno razlikuje i sama praksa u vezi s tim konceptima. Ovo poglavlje prikazuje kako teče proces prijelaza i prilagodbe u Dječjem vrtiću "More"

u Rijeci. Detaljno su opisani svi važni elementi pripreme i rada s djecom i njihovim obiteljima tijekom ovoga osjetljivog i emotivnog razdoblja – opisani su postupci ustanove, odgajatelja i pedagoga koji pretходе djetetovu ulasku u vrtić, s ciljem da se olakša sam proces i djetetovo prihvaćanje vrtića. Ističe se prilagođavanje potrebama i interesima svakoga djeteta, naglašavajući pritom da proces prilagodbe traje sve dok dijete ne počne potpuno prihvaćati vrtić, odnosno radosno sudjelovati u igri i aktivnostima tijekom boravka u skupini. Poglavlje sadrži slikovito opisana iskustva odgajatelja iz neposrednoga odgojno-obrazovnog rada, s naglaskom na doživljajima djece u tijeku prilagodbe. O razdoblju prilagodbe i svojim iskustvima svjedoče i roditelji, pa i oni, kao i odgajatelji, ističu važnost dobre međusobne komunikacije i povjerenja za što bržu i uspješniju djetetovu prilagodbu. Poglavlje završava priložima obrazaca i dokumentacije koji se rabe u razdoblju adaptacije.

U devetom poglavlju urednica monografije navodi svoja zaključna razmatranja, koja obuhvaćaju sažet prikaz sadržaja knjige, dajući pritom jasne smjernice za buduća istraživanja, kao i za unaprijeđenje prakse. Potaknuti činjenicom da znanost i praksa nužno trebaju biti povezane i isprepletene ako se želi osigurati kvaliteta života i psihološka dobrobit djece i njihovih obitelji, autori knjige napravili su velik i važan iskorak u proučavanju ove tematike.

S obzirom na izvanredno značenje ove monografije te njezin doprinos u podizanju kvalitete buduće prakse u odgojno-obrazovnim ustanovama tijekom djetetova prijelaza i prilagodbe, neupitno je korisno da knjigu pročitaju svi oni koji se bave djecom. Namijenjena je prije svega stručnjacima, praktičarima, stručnim suradnicima i studentima, a zbog nadasve zanimljiva i razumljiva načina pisanja, preporučuje se i roditeljima, kao i široj javnosti kojoj je navedeno područje predmet interesa.

Korana Lisjak